

2024-2026 жылдарға арналған бағдарлама BR22884615 «ҚР балық және мал шаруашылығы шаруашылықтарының індеттік және паразиттік аурулар бойынша эпизоотиялық салауаттылығын ғылыми қамтамасыз ету» Жоба жетекшісі

Аннотация

Зерттеу жұмыстары Қазақстандағы балықтардың жұқпалы аурулары мен ауыл шаруашылығы жануарларының паразитарлық ауруларының эпизоотиялық жағдайын зерттеуге, олардың таралу қаупін бағалауға және алдын алу шараларын әзірлеуге бағытталған. Экзопаразиттер мен қан паразиттерінің түрлік құрамы анықталып, жабайы жыртқыш жануарларға арналған ауыз арқылы қолданылатын құтыруға қарсы вакцинаның тиімділігі зерттеледі. Құтыру мен қойлардың катаральды қызбасын диагностикалауға арналған отандық тест-жүйелер әзірленеді. Табиғи жағдайларда алғаш рет отандық брикет-вакцина қолданылады. Күтілетін нәтижелер азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, аквамәдениетті дамытуға және елдің экспорттық әлеуетін арттыруға ықпал етеді.

Әдістер мен материалдар

Далалық зерттеулер аясында балықтар мен кенелерден сынамалар алынып, паразитологиялық талдау, ПТР-диагностика және вирус культивирлеу жүргізілді. ІҚМ-ның қан паразиттері анықталып, кенемен залалдану деңгейі бағаланды. Инсектоакарицидтік препараттар мен ауыз арқылы қолданылатын құтырмаға қарсы вакцина сынақтан өткізілді. Құтырма мен қойлардың катаральды қызбасын диагностикалауға арналған ПТР-тесттер әзірленді. Деректер GraphPad Prism 9.0 бағдарламасында өңделді, зерттеулер биоэтикалық комиссиялармен мақұлданды.

Нәтижелер және талқылау

Қазақстанның аквамәдени шаруашылықтарында *Diclybothrium armatum*, *Diplostomum* spp. паразиттері, *Saprolegnia* саңырауқұлақ инфекциясы (көмпірқосақ бақтақтарында) және сибір бекіресінен аденовирус анықталды, басқа зерттелген нысандарда паразиттер табылған жоқ. Ихтиофауна аса қауіпті аурулардан таза, бірақ аденовирус айналымы қосымша зерттеуді қажет етеді. Түркістан және Жамбыл облыстарында ірі қара тейлериязын тарататын иксодтық кенелердің алты түрі анықталды, олардың жұқтыру деңгейі 32,72%-дан 96,73%-ға, бабезиозбен – 10%-дан 60,86%-ға дейін өзгереді. Батыс аймақтарда түйелерде цефалопиноз, жылқыларда ринэстроз және гастрофилез тіркелді. Паразиттік аурулардан өлім-жітімнің жоғары болуы олардың алдын алу мен емдеудің тиімді әдістерін талап етеді. Жабайы жыртқыштарға арналған ауыз арқылы енгізілетін құтырмаға қарсы эксперименттік вакцина, сондай-ақ құтырма мен КЛО-ны диагностикалауға арналған КТ-ПТР тест-жүйелері әзірленуде, бұл адамдар арасында аурушандықтың өсуіне байланысты (5 жылда 39 жағдай, оның 16-сы – балалар) аса маңызды.

Мақсаты мен міндеттері

Бағдарламаның негізгі мақсаты ҚР балық және мал шаруашылығы шаруашылықтарының індеттік және паразиттік аурулар бойынша эпизоотиялық салауаттылығын ғылыми қамтамасыз ету болып табылады.

Бағдарлама балық аурулары бойынша эпизоотиялық жағдайды зерттеуге; ауыл шаруашылығы жануарларының қан паразиттік ауруларының алдын алу жөніндегі іс-шараларды әзірлеуге; жабайы етқоректілердің құтыруына қарсы брикет вакцинаны әзірлеуге, сынауға және қолдануға; қойлардың құтыруы мен катаральды қызбасын балауға арналған тест-жүйелерге бағытталған.

Бағдарламаның міндеттері

- ҚР балық өсіру шаруашылықтарындағы балықтардың жұқпалы аурулары (бактериялық, вирустық, паразиттік) бойынша эпизоотиялық жағдайды олардың таралу тәуекелдерін бағалау үшін зерделеу және ветеринариялық іс-шараларды әзірлеу

- ҚР әртүрлі өңірлерінде оларды өткізудің оңтайлы мерзімдерін айқындай отырып, ауыл шаруашылығы жануарларының қан паразиттік ауруларының алдын алу жөніндегі іс-шараларды әзірлеу

- Қазақстан Республикасының ветеринариялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін жабайы етқоректі жануарлардың құтыруының алдын алу үшін ауыз қуысы арқылы тұтынатын брикет вакцинасын қолданудың ғылыми негіздері

- Нақты уақыт режимінде ПТР әдісімен құтыруды зертханалық балауға арналған тест-жүйені әзірлеу және енгізу

- НУ-ПТР әдісімен қойлардың катаральды қызбасын зертханалық балауға арналған тест-жүйелерді әзірлеу және енгізу.

Жарияланған еңбектер тізімі

1. Алмежанова М., Абубакирова А. К., Шыныбекова Г. О., Кожабергенов Н.С., и Султанкулова К.Т., «Подбор праймеров и зонда для диагностики вируса бешенства методом ОТ-ПЦР в режиме реального времени / [Наука и образование](#), 2024. - Т. 1, вып. 3 (76). - С. 310–321.

2. Мәзбаева Д.М., Булатов Е.А., Абитаев Р.Т., Саметова Ж.Ж., Токтырова Д.С. Перолальная вакцина: как средство профилактики бешенства дикой фауны. *Eurasian Journal of Applied Biotechnology*, 2024. – №4.

